

ТЪЛКУВАТЕЛНО РЕШЕНИЕ

5/2017

гр.София, 21.11.2019 год.

Върховният касационен съд на Република България, Общо събрание на Гражданска и Търговска колегии, в съдебно заседание на 24 октомври 2019 година, в състав:

ПРЕДСЕДАТЕЛ на ОСГТК,
ЗАМ.-ПРЕДСЕДАТЕЛ на ВКС и
РЪКОВОДИТЕЛ на Гражданска колегия:
СВЕТЛА ДИМИТРОВА

ЗАМ.-ПРЕДСЕДАТЕЛ на ВКС и
РЪКОВОДИТЕЛ на Търговска колегия:
ДАРИЯ ПРОДАНОВА

ПРЕДСЕДАТЕЛИ
на ОТДЕЛЕНИЯ:
**ЕМАНУЕЛА БАЛЕВСКА
МАРИЯ ИВАНОВА
БОРИСЛАВ БЕЛАЗЕЛКОВ**

ЧЛЕНОВЕ:

1. ТАТЯНА ВЪРБАНОВА	15. БОНКА ДЕЧЕВА
2. РАДОСТИНА КАРАКОЛЕВА	16. СВЕТЛА БОЯДЖИЕВА
3. ВЕСКА РАЙЧЕВА	17. ЖИВА ДЕКОВА
4. ПЛАМЕН СТОЕВ	18. МИМИ ФУРНАДЖИЕВА
5. ДИЯНА ЦЕНЕВА	19. КАМЕЛИЯ МАРИНОВА
6. БОЙКА СТОИЛОВА	20. ЗДРАВКА ПЪРВАНОВА
7. СВЕТЛАНА КАЛИНОВА	21. ВАСИЛКА ИЛИЕВА
8. ГЪЛЪБИНА ГЕНЧЕВА	22. ЕМИЛИЯ ВАСИЛЕВА
9. СНЕЖАНКА НИКОЛОВА	23. ТЕОДОРА ГРОЗДЕВА
10. МАРИО ПЪРВАНОВ	24. ИЛИЯНА ПАПАЗОВА
11. ЕМИЛ МАРКОВ	25. ВЕЛИСЛАВ ПАВКОВ
12. КАМЕЛИЯ ЕФРЕМОВА	26. ВЕСЕЛКА МАРЕВА
13. ЕМИЛ ТОМОВ	27. БОРИС ИЛИЕВ
14. АЛБЕНА БОНЕВА	28. БОНКА ЙОНКОВА

29. БОЯН ЦОНЕВ	42. НИКОЛАЙ МАРКОВ
30. БОЯН БАЛЕВСКИ	43. ЕВГЕНИЙ СТАЙКОВ
31. МАРГАРИТА ГЕОРГИЕВА	44. ЕРИК ВАСИЛЕВ
32. РОСИЦА БОЖИЛОВА	45. ГЕНОВЕВА НИКОЛАЕВА
33. ДРАГОМИР ДРАГНЕВ	46. ВАНЯ АТАНАСОВА
34. ВЛАДИМИР ЙОРДАНОВ	47. АЛЕКСАНДЪР ЦОНЕВ
35. ГЕНИКА МИХАЙЛОВА	48. ЕМИЛИЯ ДОНКОВА
36. ДИМИТЪР ДИМИТРОВ	49. ФИЛИП ВЛАДИМИРОВ
37. ЛЮБКА АНДОНОВА	50. РОЗИНЕЛА ЯНЧЕВА
38. ДАНИЕЛА СТОЯНОВА	51. ВАСИЛ ХРИСТАКИЕВ
39. ГЕРГАНА НИКОВА	52. ГАЛИНА ИВАНОВА
40. МАЙЯ РУСЕВА	53. ДЕСИСЛАВА ДОБРЕВА
41. ВЕРОНИКА НИКОЛОВА	

при участието на секретаря Аврора Караджова
постави на разглеждане тълкувателно дело № 5 по описа за 2017 г.
на Общото събрание на Гражданска и Търговска колегии,
докладвано от съдия АЛБЕНА БОНЕВА

Тълкувателното дело е образувано на осн. чл. 128, ал. 1 ЗСВ с
разпореждане от 09.10.2017 г. на Председателя на Върховния касационен съд
по предложение на състав на Върховния касационен съд, по реда на чл. 292
ГПК, за приемане на тълкувателно решение по следния въпрос,
прередактиран с решение на ОСГТК от 30.11.2017 г.:

**При връщане на дадено при начална липса на основание в
хипотезата на чл. 55, ал. 1, предл. 1 ЗЗД, от кой момент се дължи
обезщетението за забава?**

Общото събрание на Гражданска и Търговска колегия, за да се
произнесе, съобрази следното:

В двете решения по чл. 290 ГПК, дали основание на тричленния състав
на Върховния касационен съд да сезира Общото събрание на Гражданска и
Търговска колегия, по противоречив начин е разрешен въпросът от кога се
дължи лихва за забава в хипотезата на чл. 55, ал. 1, предл. 1 ЗЗД.

Според едното виждане, поддържано в практиката, при връщане на
дадено при начална липса на основание, лихва за забава се следва от
поканата до длъжника да изпълни.

Според другото разбиране, лихва за забава в хипотезата на чл. 55, ал. 1,
предл. 1 ЗЗД, се дължи от датата на престирането без основание.

Общото събрание на Гражданската и търговската колегия на
Върховния касационен съд, намира за правилно първото становище по
следните съображения:

Падежът на задължението, изискуемостта на вземането и забавата да се изпълни не са еднозначни понятия, независимо че е възможно, в определени хипотези, моментът на настъпването им да съвпада. Падежът се определя като момента, в който задължението трябва да бъде изпълнено от длъжника, още и като момента, в който настъпва изискуемостта. Изискуемостта е възможността на кредитора да иска реално изпълнение - било като отправи извънсъдебна покана до длъжника, било като предяви иск за реално изпълнение в защита на своето право. Забавата е противоправно закъснение, за което длъжникът отговаря.

Изпълнението на облигацията е подчинено на принципа, че задължението трябва да бъде изпълнено веднага, освен ако не следва друго от волята на страните или закона – съгласно чл. 69 ал. 1 ЗЗД, ако задължението е без срок, кредиторът може да иска изпълнението му веднага.

При срочните задължения, когато денят на изпълнението им е определен, длъжникът изпада в забава и дължи обезщетение в размер на законната лихва от деня на изтичане на срока – чл. 84, ал. 1 ЗЗД (моментът на изискуемост на вземането и на забава на длъжника, съвпада). Длъжникът може да изпълни и преди срока, т.е. вземането е изпълняемо, но не е изискуемо (чл. 70, ал. 1 ЗЗД) и безспорно не е забавено. Когато няма определен ден за изпълнение на задължението, щом то е изискуемо и изпълняемо, времето на изпълнението (падежът) може да се определи от длъжника, който желае да изпълни. Ако кредиторът не приеме изпълнението без основателна причина, ще изпадне в забава. Кредиторът може да покани длъжника да изпълни и, ако виновно не го стори, изпада в забава след поканата или изтичане на срока, определен за изпълнение.

Задължението за връщане на даденото при начална липса на основание, в хипотеза на чл. 55, ал. 1, предл. 1 ЗЗД, е безсрочно – правоотношението е с извъндоговорен характер, то не възниква в резултат на съгласуване на воли на правните субекти и не е мислимо страните да са определили предварително срок за изпълнение; такъв няма определен и в закона. Както стана ясно от изложеното по-горе, при неизпълнение на парични задължения, законът свързва забавата на длъжника с правилото, че е необходима покана на кредитора, когато няма уговорен срок за изпълнение. Изключението е изрично предвидено в чл. 84, ал. 3 ЗЗД – само при задължения от непозволено увреждане, когато длъжникът се смята в забава и без покана.

Задължението за връщане на дадено при начална липса на основание, след като е безсрочно, може да се иска от кредитора веднага. То възниква от момента на получаване на недължимото и от този момент става изискуемо, както е изяснено и в т. 7 ППВС № 1/1979 г. Началото на изискуемостта е начало и на погасителната давност, на осн чл. 114, ал. 1 ЗЗД, но автоматично не води до забава на длъжника. За забава на длъжника по безсрочното задължение е необходимо той да бъде поканен от кредитора да изпълни съгласно чл. 84, ал. 2 ЗЗД, както и вина за неизпълнението, съответно за късното изпълнение.

В обобщение, при връщане на дадено при начална липса на основание, от момента на размятане на имущественото благо, вземането е изискуемо,

но длъжникът ще изпадне в забава и ще дължи обезщетение от момента, в който е получил поканата на кредитора. Когато кредиторът е дал в поканата допълнителен срок за изпълнение, забавата ще настъпи с изтичането на този срок.

Обратното разбиране не се следва от ППВС № 1/1979 г., в което е разгледан само въпросът за изискуемостта на задълженията по чл. 55, ал. 1 и тези по чл. 59 ЗЗД, както и моментът, от който започва да тече погасителната давност, но не и въпросът за забавата на длъжника. Даденото тълкуване от Пленума на Върховния съд на Република България е в смисъл, че задължението, възникнало при даване на нещо без основание, е изискуемо от момента на даването, но не и че изпълнението му, поради това, е забавено от същия момент. В този смисъл, и съгласно чл. 114, ал. 1 ЗЗД, е постановено, че давността почва да тече от момента на престирането, извършено без основание. Цитираната норма изрично свързва началото на давностния срок с падежа за изпълнение на задължението, не и със забавата на длъжника. Има разлика между задължения, които са изискуеми, и такива, чието изпълнение е забавено. Всяко безсрочно изпълнение е изискуемо веднага, но не всяко изискуемо задължение е със забавено изпълнение.

По изложените съображения, Общото събрание на Гражданска и Търговска колегия на Върховния касационен съд

Р Е Ш И:

При връщане на дадено при начална липса на основание в хипотезата на чл. 55, ал. 1, предл. 1 ЗЗД, длъжникът дължи обезщетение за забава от поканата да изпълни.

ПРЕДСЕДАТЕЛ на ОСГТК,
ЗАМ.-ПРЕДСЕДАТЕЛ на ВКС и
РЪКОВОДИТЕЛ на Гражданска колегия:
СВЕТЛА ДИМИТРОВА

ЗАМ.-ПРЕДСЕДАТЕЛ на ВКС и
РЪКОВОДИТЕЛ на Търговска колегия:
ДАРИЯ ПРОДАНОВА

ПРЕДСЕДАТЕЛИ
на ОТДЕЛЕНИЯ:
ЕМАНУЕЛА БАЛЕВСКА.....

МАРИЯ ИВАНОВА.....

БОРИСЛАВ БЕЛАЗЕЛКОВ - О.М.

ЧЛЕНОВЕ:

1. ТАТЯНА ВЪРБАНОВА.....	28. БОНКА ЙОНКОВА.....
2. РАДОСТИНА КАРАКОЛЕВА.....	29. БОЯН ЦОНЕВ.....
3. ВЕСКА РАЙЧЕВА.....	30. БОЯН БАЛЕВСКИ.....
4. ПЛАМЕН СТОЕВ.....	31. МАРГАРИТА ГЕОРГИЕВА.....
5. ДИЯНА ЦЕНЕВА.....	32. РОСИЦА БОЖИЛОВА.....
6. БОЙКА СТОИЛОВА.....	33. ДРАГОМИР ДРАГНЕВ.....
7. СВЕТЛАНА КАЛИНОВА.....	34. ВЛАДИМИР ЙОРДАНОВ.....
8. ГЪЛЪБИНА ГЕНЧЕВА.....	35. ГЕНИКА МИХАЙЛОВА.....
9. СНЕЖАНКА НИКОЛОВА.....	36. ДИМИТЪР ДИМИТРОВ.....
10. МАРИО ПЪРВАНОВ.....	37. ЛЮБКА АНДОНОВА.....
11. ЕМИЛ МАРКОВ.....	38. ДАНИЕЛА СТОЯНОВА.....
12. КАМЕЛИЯ ЕФРЕМОВА.....	39. ГЕРГАНА НИКОВА.....
13. ЕМИЛ ТОМОВ.....	40. МАЙЯ РУСЕВА.....
14. АЛБЕНА БОНЕВА.....	41. ВЕРОНИКА НИКОЛОВА.....
15. БОНКА ДЕЧЕВА.....	42. НИКОЛАЙ МАРКОВ.....
16. СВЕТЛА БОЯДЖИЕВА.....	43. ЕВГЕНИЙ СТАЙКОВ.....
17. ЖИВА ДЕКОВА.....	44. ЕРИК ВАСИЛЕВ.....
18. МИМИ ФУРНАДЖИЕВА.....	45. ГЕНОВЕВА НИКОЛАЕВА.....
19. КАМЕЛИЯ МАРИНОВА.....	46. ВАНЯ АТАНАСОВА.....
20. ЗДРАВКА ПЪРВАНОВА.....	47. АЛЕКСАНДЪР ЦОНЕВ.....
21. ВАСИЛКА ИЛИЕВА.....	48. ЕМИЛИЯ ДОНКОВА.....
22. ЕМИЛИЯ ВАСИЛЕВА.....	49. ФИЛИП ВЛАДИМИРОВ.....
23. ТЕОДОРА ГРОЗДЕВА.....	50. РОЗИНЕЛА ЯНЧЕВА.....
24. ИЛИЯНА ПАПАЗОВА.....	51. ВАСИЛ ХРИСТАКИЕВ.....
25. ВЕЛИСЛАВ ПАВКОВ.....	52. ГАЛИНА ИВАНОВА.....
26. ВЕСЕЛКА МАРЕВА.....	53. ДЕСИСЛАВА ДОБРЕВА.....
27. БОРИС ИЛИЕВ.....	

Особено мнение по Тълкувателно решение № 5/2017 на Общото събрание на Гражданската и Търговската колегии на Върховния касационен съд

В тълкувателното решение се приема, че

При връщане на даденото при начална липса на основание в хипотезата на чл. 55, ал. 1, предл. 1 ЗЗД, длъжникът дължи обезщетение за забава от поканата да изпълни.

Това разрешение отразява само отношенията между кредитора и добросъвестния длъжник.

Добросъвестността на страните се предполага, поради което в тежест на страната, която твърди, че насрещната страна е недобросъвестна е да докаже, че насрещната страна е знаела съответните факти и обстоятелства, което (знание) я прави недобросъвестна.

Недобросъвестният длъжник не може да е и не е в еднакво правно положение с добросъвестния длъжник. Недобросъвестният е забава и без покана.

Добросъвестният длъжник се нуждае от покана, защото се предполага, че не знае съответните факти. Той ги узнава от поканата (последващите покани са без правно значение) и затова изпада в забава от тогава. Недобросъвестният длъжник не узнава нищо ново от поканата и затова не се нуждае от нея, за да изпадне в забава.

Затова привидният кредитор (напр. по невлязло в сила осъдително въззивно решение), който получава „удовлетворение“ в изпълнителния процес, винаги е недобросъвестен и затова след като бъде отхвърлен предявеният от него иск (било по реда на чл. 422 ГПК, било след касиране на решението или неговата отмяна) не се нуждае от покана, а дължи да върне обратно всички което е получил, включително от публична продан от деня на получаването. Той дължи обезщетение и за всички други вреди. Той на практика не може и да бъде поканен да върне полученото преди отхвърлянето на предявения от него иск. Затова той е в забава от получаването, но давността за вземането от неоснователно обогатяване започва да тече от влизане в сила на отхвърлителното решение (то може да влезе в сила след повече от 5 години), защото едва въз основа на влязлото в сила отхвърлително решение претърпелият незаконосъобразно принудително изпълнение може да осъществи своята защита. Преди да възникне тази възможност давността не може да почне да тече, тъй като претърпелият незаконосъобразно принудително изпълнение няма правна форма чрез която да действа в своя защита.

По същата причина при безакцептно плащане (напр. когато потребител плаща на доставчик на услуги чрез разплащателен влог) наредителят получава без основание поисканата недължима цена. Платецът, който се е съгласил да плаща безакцептно, най-често дори не знае за извършеното плащане. Когато узнае, той може да поиска връщане на даденото, но обезщетението за забава се дължи от момента на получаването, защото недобросъвестният длъжник е в забава и без покана. Той дължи да върне от момента на получаването. В този случай, разбира се, и давността ще почне да тече от получаването.

Предвид изложените и други възможни случаи на недобросъвестност на длъжника, получил нещо при начална липса на основание, той изпада в забава от изискуемостта.

Ако трябва да отговори изчерпателно на поставения въпрос, прецизният отговор би бил:

При връщане на дадено при начална липса на основание в хипотезата на чл. 55, ал. 1, предл. 1 ЗЗД, добросъвестният длъжник дължи обезщетение за забава от поканата да изпълни.

Недобросъвестният длъжник изпада в забава от момента на получаването, т.е. от изискуемостта.

съдия Борислав Белазелков